

In this article the structure and peculiarities of emphatic aspect of social intellect were described. Emphatic aspect of social intellect is largely dependent on what shape of the behavior the person chooses as a priority that he/she expects his/her business associated with the complex of interpretative value in relation to the world of the person. Emphatic aspect of social intellect is also dependent on what the person expects from other subjects of interpersonal interaction, what valuable interpretative complex of relation to the surround world it was formed inside the person, what possibilities the subject has when we tell about the usage of mechanisms of anticipation in solving various problems of professional and social life.

Key words: intellect, social intellect, educational approach, informational approach, cognitive, mnemonic and emphatic aspects of social intellect.

УДК 159.920.7:[965-12]

І.В. ІВАШКЕВИЧ

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА ТА СТРУКТУРА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

В статті на основі теоретичного аналізу наукової літератури узагальнено основні характеристики юридичної діяльності. Виокремлено особливості професійної діяльності юриста. Запропоновано власне визначення професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, розкрито її структуру тощо. Наголошено, що професійна компетентність юриста складається із таких компонентів: 1) мотиваційно-цільовий компонент; 2) когнітивний компонент; 3) соціальний компонент; 4) аксіологічний компонент; 5) аутопсихологічний компонент.

Ключові слова: професійна компетентність, мотиваційно-цільовий компонент, когнітивний компонент, соціальний компонент, аксіологічний компонент, аутопсихологічний компонент.

Постановка проблеми. Особливості та характеристики, специфіка професійної діяльності юристів тощо досліджені в роботах багатьох авторів (В.Л. Васильєв [1], А.В. Дулов [2], Н.В. Львова [4], В.В. Романов [5] та ін.). Аналіз публікацій дозволяє зробити висновки, що професійна діяльність юриста супроводжується виконанням різних дій, таких як: спілкування з громадянином, який звернувся за допомогою; юридичне консультування; профілактична бесіда; адміністративний аналіз правопорушення; в ході проведення розшукувальних операцій – опитування, допит, очна ставка та ін. В кожній із наведених дій відображені особливості професійної діяльності юриста. Так, володіння юристами психологічними прийомами, що приймають суто юридичний характер для працівника правоохоронних органів, є настільки ж необхідним, наскільки і вміння відповідно до процедури виконувати слідчі, оперативно-розшукові та інші нормативні дії. Тому проблема формування професійної компетентності майбутніх юристів є вельми актуальною проблемою сьогодення.

Отже, зважаючи на актуальність даної проблеми **метою** нашої статті є: на основі теоретичного аналізу наукової літератури узагальнити основні характеристики юридичної діяльності; виокремити особливості професійної діяльності юриста; запропонувати власне визначення професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, розкрити її структуру тощо.

Результати теоретичного дослідження. Аналізуючи характер пізнавальних процесів, що мають місце в діяльності юристів, В.В. Романов виокремлює деякі характерні особливості: чітку законодавчу регламентацію процесу пізнання (як самої процедури пізнання, так й фіксацію її плину і результатів); ретроспективний характер процесу пізнання, об'єктом вивчення якого є не тільки реальні події, а й події минулого; негативний характер об'єктів пізнання у вигляді результатів злочинної діяльності; уявне моделювання подій минулого, послідовність процесу пізнання; доказово-засвідчувальний характер процесу пізнання з фіксацією результатів пізнання з урахуванням доказових фактів; дефіцит, непорядкованість, різноманітність отриманої інформації (дезінформації); протидія зацікавлених осіб процесу об'єктивного встановлення істини; примусовий характер методів пізнання, які застосовуються із використанням владних повноважень; емоційно-вольові характеристики ситуації, вплив стрес-факторів, які нерідко викликають надлишкове емоційно-психічне напруження, зокрема, суспільний резонанс щодо професійної діяльності працівників правоохоронних органів та її результатів [5, с. 312-313]. Наголошуючи на значенні комунікативного аспекту і специфічності професійного юридичного спілкування, В.Л. Васильєв зазначає, що комунікативний компонент в діяльності юристів є одним з домінуючих. Слідчий, в першу чергу, повинен мати неабиякі здібності до переконання співрозмовника, адже фахівець, як правило, проводить бесіду в особливо важких, нерідко – екстремальних умовах [1, с. 375]. Визначаючи комунікативну діяльність як одну з найважливіших сторін юридичної професії, В.Л. Васильєв виділяє в ній: разові або постійні, що здійснюються в межах правової процедури або довільно, індивідуальні чи колективні, безпосередні або опосередковані контакти юриста з іншими фізичними особами з метою здійснення своїх професійних обов'язків [1, с. 375-376]. Також однією з особливостей професійної діяльності юриста є широка представленість різних професій в юридичній сфері: слідчі, прокурори, судді, адвокати, юрисконсультанти, нотаріуси, а також їхні помічники та секретарі, які також мають юридичну освіту.

Проаналізувавши наукову літературу, узагальнимо основні характеристики юридичної діяльності. По-перше, юридичні професії відрізняються надзвичайним різноманіттям завдань, які розв'язуються, а найбільш

узагальнено можна окреслити їх як розпізнавання відхилень у соціальній поведінці людей і прийняття юристом відповідних рішень, які є істотними для долі індивіда. По-друге, юридична діяльність, що вирізняється складністю та різноманітністю, цілковито піддається правовому регулюванню. Плануючи власну діяльність, юрист подумки зіставляє майбутні дії з нормами законодавства, які регламентують ці дії. По-третє, діяльність фахівців багатьох юридичних професій припускає наявність у суб'єкта цієї діяльності особливих владних повноважень, прав та обов'язків застосовувати владу від імені закону.

У психологічних дослідженнях визначені особливості професійної діяльності юриста.

1. *Неабиякий рівень відповідальності юридичної діяльності* (у зовнішньому аспекті – перед кимось – і у внутрішньому – перед самим собою). Від порад і рішень юристів залежать долі людей, їх майнові і немайнові відносини, стабільність економіки, інтереси суб'єктів, і, нарешті, – порядок на вулиці і безпека громадян. Помилки юристів (незаконний арешт, неправильне рішення суду, бездіяльність у ситуації, що вимагає втручання, нерозумна поведінка) можуть негативно позначитися на стані законності і правопорядку, на благополуччі членів суспільства. Ця особливість значно впливає на технологію професійної діяльності юристів, їхні взаємовідносини, психологічний стан фахівців та ін.

2. *Потенційна конфліктність діяльності юристів*, що нерідко призводить до стану когнітивного дисонансу фахівця. Відомо, що юристи та їхня професійна діяльність постійно знаходяться під тиском різних суспільних сил та інтересів. Індивідуальна робота юриста, діяльність судової системи, правоохоронних відомств, функціонування національної спільноти юристів знаходяться в певному конфлікті із суспільним оточенням. В ідеалі суспільство прагне до правової держави та законності, але постійно в ньому виявляються і сили, які протидіють цьому. Громадяни бажають ефективної роботи юристів: повного розкриття злочинів, швидкого правосуддя, доступності юридичної допомоги, і, в той же час, прагнуть захистити свої реальні або уявні права, чим намагаються обмежувати повноваження юристів. Усе це породжує неабиякі протиріччя між соціальними, особистісними інтересами і особливостями професійної діяльності юристів, що вимагає компромісу. Правоохоронні органи (прокуратура, МВС), діючи на основі і в межах Конституції, як суб'єкти публічного права мають на меті захистити інтереси суспільства. Адвокатура, правові служби, відображуючи публічні інтереси, спрямовані на захист, передусім, приватних інтересів. Традиційна побудова кримінального та цивільного процесів також експлікують їхню суперечливість і, отже, – неабиякі протиріччя у юридичній діяльності.

3. *Престижність юридичної діяльності*. Ця особливість юридичної професії має дві сторони. Юристи, як правило, мають неабияке визнання в своєму соціальному оточенні. Про діяльність юристів говорять, зазвичай, з повагою. У той же час, як окремі громадяни, так і суспільство досить упереджено ставляться до юристів. Їхня праця не завжди оплачується відповідно витраченим нервовим і фізичним зусиллям. Поведінку юристів аналізують досить ретельно та щільно оцінюють. Помилки юристів, як правило, викликають сувору, іноді навіть несправедливу критику.

4. *Інтелектуальна привабливість роботи юристів*. Професійна діяльність нерідко викликає у юристів досить сильне самозадоволення. Вона мотивує фахівця шукати істину, досягати успіху, бути кращим, вміти розв'язати задачу, навіть у дуже складних соціальних умовах. Як і в будь-якій іншій професійній діяльності, одні фахівці готують себе до труднощів, стійко витримують повсякденні нервові стреси, страхи. Для інших юристів розв'язання складних інтелектуальних задач може виявитися доволі неприємною стороною професії. Але все ж таки у більшості випадків володіння професійними знаннями, вміння застосувати їх на практиці, знайти вихід із складної ситуації приносять юристу радість, дозволяють йому відчувати себе потрібним, корисним, справжнім професіоналом.

5. *Колективність професійної діяльності юристів*. На перший погляд діяльність юриста є індивідуальною. Юрист самостійно готує всі необхідні матеріали, особисто приймає рішення. У всякому разі, значну частину процесуальних документів, позовних заяв, клопотань, консультацій, висновків здійснює один юрист, навіть якщо він і не підписує документи особисто. Насправді ж юристи, яку б посаду вони не займали, залежать від інших фахівців. По-перше, вони працюють у правовій галузі, і результати їхньої діяльності забезпечуються діяльністю різних відомств. По-друге, рішення, зокрема, суду визначаються діяльністю адвокатів, юрисконсультів; вирок суду – слідчими, прокурорами. Тому непрофесійність чи неефективність однієї ланки системи або певної ділянки професійної діяльності юриста досить негативно впливатиме і на індивідуальну професійну діяльність фахівця, і на професійну сферу діяльності в цілому [1; 3; 4; 5].

Ми вважаємо, що професійна компетентність майбутнього юриста є особистісним новоутворенням особистості студента, що структурно складається з компонентів, які, у свою чергу, вміщують складові, що у своїй сукупності визначають певну психологічну категорію, яка так чи інакше детермінує становлення професійної компетентності фахівця. Отже, професійна компетентність юриста складається із таких компонентів: 1) мотиваційно-цільовий компонент; 2) когнітивний компонент; 3) соціальний компонент; 4) аксіологічний компонент; 5) аутопсихологічний компонент.

Охарактеризуємо кожен компонент більш детально. Отже, **мотиваційно-цільовий компонент** включає: мотивацію виконання юридичної діяльності; мотивацію досягнення успіху; здатність ставити цілі власної діяльності та їх досягати; професійне самовизначення, що є критерієм здійснення успішної професійної діяльності; професійну спрямованість як психологічну орієнтацію студента на професійну діяльність, що включає змістову та мотиваційну сторони; професійну готовність як стан студента, який характеризується науково-теоретичною, психологічною, юридичною, фізичною готовністю тощо.

Наступним компонентом професійної компетентності юриста є *когнітивний компонент*, який передбачає сформованість у фахівця знань, вмінь та навичок, професійно значущого досвіду тощо, а також висвітлює розвиток здатності спеціаліста до використання цих знань, вмінь та навичок, фреймів професійно значущого досвіду на практиці. Когнітивний компонент вміщує як загальнопрофесійні знання, вміння й навички, якими має володіти кожен фахівець, не обов'язково юридичної сфери діяльності, так і спеціальні знання, вміння й навички, притаманні спеціалістам юридичної сфери діяльності.

До спеціальних знань, вмінь та навичок юриста відносимо:

- *юрист має знати*: види правопорушень та вимоги щодо юридичної відповідальності; поняття і склад адміністративного правопорушення, порядок залучення до адміністративної відповідальності та види адміністративних покарань; поняття і склад злочину, підстави притягнення до кримінальної відповідальності; порядок укладання цивільно-правових договорів, вимоги щодо їх змісту, види договорів, принципи виконання цивільно-правового договору; форми захисту прав громадян та юридичних осіб; види і порядок цивільного судочинства, основні етапи цивільного процесу; трудові права і обов'язки працівників і роботодавців, види трудових договорів, зміст трудової дисципліни, порядок розв'язання трудових спорів; виконавче виробництво; основні правила професійної етики та прийоми ділового спілкування в колективі; систему документального забезпечення управління; основи бізнес-планування;

- *юрист має вміти*: працювати з нормативно-правовими актами та іншими інформаційними джерелами; застосовувати їх в професійній діяльності; застосовувати на практиці норми різних галузей права; оперувати юридичними поняттями і категоріями; складати різні види цивільно-процесуальних та кримінально-процесуальних документів; аналізувати і готувати пропозиції щодо вдосконалення правової діяльності установ, підприємств, організацій; складати організаційно-розпорядчі документи; складати і оформляти претензійно-позовну документацію; здійснювати обробку вхідних, внутрішніх та вихідних документів, контроль за їхнім виконанням; оформляти документи для передачі в архів організації; реалізувати права і обов'язки юриста, слідчого, помічника прокурора, дізнавача, судового пристава і т.д. в конкретних умовах професійної діяльності; використовувати комп'ютерну техніку в режимі користувача.

Наступним компонентом професійної компетентності юриста є *соціальний*. До даного компоненту належать комунікативна компетентність, емоційно-експресивні особливості особистості та моторно-вольові якості фахівця. Виокремимо також компетенції, які входять до соціального компоненту професійної компетентності та характеризують працівника юридичної сфери діяльності. Такими компетенціями є: *соціально-особистісні компетенції* – громадянська позиція; розуміння необхідності здорового способу життя; здатність і готовність навчатися самостійно, професійно спілкуватися (в т.ч. – іноземними мовами); здатність приймати правильні рішення в ситуаціях когнітивного дисонансу; *організаційно-управлінські компетенції* – здатність та готовність оцінити результати своєї юридичної діяльності, застосовувати знання організаційно-правових основ, організовувати роботу колективу, приймати оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях; *загальнонаукові компетенції* – здатність і готовність продемонструвати на практиці знання права, знання юридичної психології, вміння проведення юридичної консультації та організації експертизи законопроектів та інших нормативно-правових актів; *загальнопрофесійні компетенції* – здатність і готовність тлумачити і застосовувати закони й інші нормативні правові акти; забезпечувати дотримання законодавства в діяльності державних органів, фізичних і юридичних осіб, юридично правильно кваліфікувати факти й обставини, розробляти документи правового характеру, здійснювати правову експертизу нормативних актів, давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації, приймати правові рішення і здійснювати інші юридичні дії відповідно до законів, розкривати і встановлювати факти правопорушень, визначати міри відповідальності і покарання винних, вживати необхідні заходи щодо поновлення порушених прав; *спеціальні компетенції* – здатність і готовність застосовувати навички професійної етики, загальної (грамотність і доброзичливість) правової та психологічної культури, виявляти глибоку повагу до закону і дбайливе ставлення до соціальних цінностей правової держави, розуміння сутності і соціальної значущості своєї професії; здатність співпрацювати з людьми, впорядкувати своє робоче місце та організувати діяльність юриста відповідно до профілю організації; чітко працювати з законодавством та інформаційно-довідковими системами, систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію, вивчати законодавство і практику його застосування, опановувати спеціальною літературою.

І, нарешті, наступним компонентом професійної компетентності юриста є *аутопсихологічний*. Базовими підструктурними елементами даного компоненту є професійне самовизначення та самоактуалізація юриста, які в загальному вигляді можуть бути описані як тривалий процес розвитку ставлення людини до своєї професії і до самого себе як (потенційного або реального) суб'єкта професійної діяльності або професіоналу.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проблема професійної компетентності в психології розглядається у поєднанні з проблемами становлення готовності особистості до виконання професійної діяльності, формування соціалізації фахівця, набуття спеціалістами базових та спеціальних компетенцій, особистісного та професійного зростання тощо. Професійна компетентність – це складне, системне явище, що включає в себе знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистості фахівця, що забезпечують виконання ним власних професійних обов'язків; це – підготовленість працівника до виконання професійних функцій, пов'язаних зі спеціалізацією. Професійна компетентність як складне системне явище складається з компонентів: мотиваційного, змістового, процесуально-операційного, діяльнісно-процесуального, функціонально-особистісного та інших.

В наступних наших публікаціях опишемо критерії сформованості професійної компетентності майбутніх юристів, а також наведемо результати емпіричного дослідження щодо розвитку підструктурних елементів мотиваційно-цільового, когнітивного, соціального, аксіологічного та аутопсихологічного компонентів професійної компетентності студентів юридичних факультетів.

Список використаних джерел

1. Васильев В.Л. Юридическая психология [Текст] / Владислав Леонидович Васильев. – М. : Юридическая литература, 1991. – 464 с.
2. Дулов А.В. Основы психологического анализа на предварительном следствии [Текст] / Андрей Васильевич Дулов. – М. : Юридическая литература, 1973. – 168 с.
3. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности [Текст] / Евгений Александрович Климов. – Казань : Изд-во Казш. ун-та, 1969. – 278 с.
4. Львова Н.В. Производственная практика как средство формирования профессиональной компетентности будущего юриста [Электронный ресурс] : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Наталия Викторовна Львова. – Волгоград : РГБ, 2009. – 243 с. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).
5. Романов В.В. Юридическая психология [Текст] / Владимир Владимирович Романов. – М. : Юрист, 2000. – 488 с.

References

1. Vasil'ev V.L. Yuridicheskaya psixologiya [Tekst] / Vladislav Leonidovich Vasil'ev. – M. : Yuridicheskaya literatura, 1991. – 464 s.
2. Dulov A.V. Osnovy psixologicheskogo analiza na predvaritel'nom sledstvii [Tekst] / Andrej Vasil'evich Dulov. – M. : Yuridicheskaya literatura, 1973. – 168 s.
3. Klimov E.A. Individual'nyj stil' deyatel'nosti [Tekst] / Evgenij Aleksandrovich Klimov. – Kazan' : Izd-vo Kazsh. un-ta, 1969. – 278 s.
4. L'vova N.V. Proizvodstvennaya praktika kak sredstvo formirovaniya professional'noj kompetentnosti budushhego yurista [E'lektronnyj resurs] : Dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Nataliya Viktorovna L'vova. – Volgograd : RGB, 2009. – 243 s. – (Iz fondov Rossijskoj Gosudarstvennoj Biblioteki).
5. Romanov V.V. Yuridicheskaya psixologiya [Tekst] / Vladimir Vladimirovich Romanov. – M. : Yurist, 2000. – 488 s.

Резюме. В статье на основе теоретического анализа научной литературы обобщены основные характеристики юридической деятельности. Выделены особенности профессиональной деятельности юриста. Предложено авторское определение профессиональной компетентности специалиста юридической сферы деятельности, раскрыто её структуру. Отмечено, что профессиональная компетентность юриста включает следующие компоненты: 1) мотивационно-целевой компонент; 2) когнитивный компонент; 3) социальный компонент; 4) аксиологический компонент; 5) аутопсихологический компонент.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, мотивационно-целевой компонент, когнитивный компонент, социальный компонент, аксиологический компонент, аутопсихологический компонент.

Summary. The article deals with a theoretical analysis of scientific literature; the main characteristics of the legal activity were summarized. The peculiarities of the legal activity of the lawyer were determined. It was proposed the author's definition of a professional competence of a lawyer, the structure of his/her professional competence was determined. It was shown that the professional competence of a future lawyer is a personal individual quality that was consisted of structural components, which in turn contained components that, taken together, defined a psychological category that somehow determined the development of the professional competence of a lawyer. It was indicated that the lawyer's professional competence was consisted of the following components: 1) a motivational target component; 2) a cognitive component; 3) a social component; 4) axiological component; 5) auto-psychological component. The author of the article describes the structure of a motivational target component of the professional competence of a specialist of legal scope, which includes: a motivation to perform legal activities; a motivation to succeed; the ability to set goals and to achieve them; professional self-determination, which is the criterion for successful realization of the professional activity; professional orientation as a psychological orientation of students performing professional activities, including contextual and motivational sides, etc.

Key words: the professional competence, a motivational target component, a cognitive component, a social component, axiological component, auto-psychological component.

УДК 159. 922: [005. 73: 378] – 057. 875

О.В. ПЩУК

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІДЕЙ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Статтю присвячено дослідженню та аналізу особливостей імплементації ідей організаційної психології на сучасних українських підприємствах. Розглянуто актуальність покращення показників сучасних організацій